

Praksisbeskrivelse – Skabende udtryksformer.

Ergoterapilærer Jytte Kokholm
JCVU, ergoterapeutuddannelsen i Århus
Skejbyvej 15, 8240 Risskov
Tlf. 86 21 11 88
E-mail: jyk@efaa.jcvu.dk

Min baggrund:

Jeg er uddannet som ergoterapeut i 1977. Derefter blev jeg ansat på psykiatrisk hospital i Risskov, Århus, hvor jeg var ansat en årrække. Jeg har siden været ansat i Randers psyk. Daghospital og på Katrinebjergcentret, som er et socialpsykiatrisk bo- og arbejdssted for psykisk syge i Århus.

Alle de nævnte steder har jeg arbejdet med patienter/brugere, som var interesserede i eller havde gavn af at arbejde med kunstneriske aktiviteter.

Jeg var i en periode i et terapeutisk forløb hos billedkunstner og jungiansk kunstterapeut Jo Møller. Ellers var min tilgang til kunst i det ergoterapeutiske arbejde min egen personlige interesse inden for området og et par malekurser. Jeg har altid tegnet og malet, spillet teater og sunget. Derudover mødtes jeg med ergoterapeuter med den samme interesse, og – for nogles vedkommende – uddannelse i tegne/maleterapi og musikterapi.

I hospitalsregi har jeg arbejdet både individuelt og med grupper, hvor der har været et terapeutisk sigte med de skabende aktiviteter, her tegne/maleaktiviteter og drama.

Af mere rekreative aktiviteter for hospitalsindlagte, har jeg været med til at organisere og gennemføre karneval med syning af kostumer, lære at danse samba m.m.

Ergoterapeuterne på Risskov gik også sammen om at producere og spille et teaterstykke sammen med patienter.

I socialpsykiatrien har jeg arbejdet med tegne/maleværksted for brugere og været med til at starte og deltage i et rockband. Her har det drejet sig om at skabe muligheder for mennesker med en psykisk lidelse, så at de styrker deres identitet som kunstner og ikke kun ser sig selv i en patientrolle.

Det har været spændende og glædesfyldte år.

Nuværende:

Jeg har nu været ergoterapilærer på ergoterapeutuddannelsen i Århus i 12 år, hvor jeg underviser i psykiatrisk ergoterapi m.m. På det psykiatriske 3. og 4. semester har vi emnet skabende udtryksformer, hvor de studerende afprøver nogle øvelser inden for de kunstneriske aktiviteter og laver aktivitetsanalyse på dem.

Jeg har gennemført en diplomuddannelse i Expressive Arts Education and Therapy i ISIS – Danmark, og er i gang med en masteruddannelse, som foregår på European Graduate School i Schweiz. Jeg forventer at blive færdig i sommeren 2006.

Vi har skabende udtryksformer på 3. og 4. semester psykiatri, fordi de passer til det psykiatriske område. Psykiatriske patienter har altid udtrykt sig kunstnerisk enten spontant, eller med støtte fra personalet – især ergoterapeuter.

De studerende lærer nogle færdigheder inden for tegning/maling, ler, digt, fortælling og krop. De bruger desuden aktiviteterne med henblik på deres egen refleksion over deres rolle som studerende her på skolen og i den kliniske undervisning på psykiatriske og socialpsykiatriske praktiksteder. De lærer at spørge ind til hinandens arbejder, og de lærer teorier, der ligger bag den terapeutiske tilgang.

Udover at undervise på 3. og 4. semester psykiatri, har jeg også et valgfrit forløb på en uge med studerende på 6. semester. De er lige kommet hjem fra deres 10 ugers miljøpraktik og kan vælge mellem forskellige udbudte emner fordelt på landets ergoterapeutskoler. Jeg har således undervist studerende både på Århuskolen og Holstebro skolen i skabende udtryksformer.

Udover de fastlagte forløb bruger jeg skabende udtryksformer i den teoretiske undervisning, f.eks i forbindelse med terapeutisk kommunikation, og når et hold kommer tilbage fra klinisk undervisning. Jeg har en ide om at bruge forumteater fremover, når de studerende præsenterer deres portfolio, hvor de har nedskrevet en god og en mindre god hændelse fra praktikken. Vi vil da vælge et par stykker ud og spille dem m.h.på, hvad den studerende evt. kunne have gjort anderledes, i stedet for bare at snakke om det på klassen. Det vil give mere "krop" til de studerendes oplevelser og erfaringer.

Eksempler på øvelser i skabende udtryksformer:

Organisering: Holdet er delt i 2 grupper, hvor den ene gruppe har skabende udtryksformer 4 timer, og den anden har fritids- eller kropslig aktivitet 4 timer.

De studerende har alle 2 x 4 timer med skabende udtryksformer, 1 x 4 timer fritidsaktivitet (smykkefremstilling, syning af nakkepude, tovværk m.m..) og 1 x 4 timer med kropslige aktiviteter (grounding, kropsbevidsthed, sport, boldspil m.m.)

Eks. På 2 x skabende udtryksformer:

1. gang: Maleøvelse.

Materialer og redskaber: stort akrylpapir, akrylmaling, plakatifarve, oliekridt. Pensler, svampe og skrabere.

Jeg instruerer de studerende i at sætte papiret på væg eller staffeli, lave sig en blandedbakke med farve, vælge pensler m.m. Jeg lærer dem om de forskellige malingers egenskaber, og hvordan de kan blande dem. Vi bruger udelukkende primærfarverne i plakatifarve, og mange ved ikke, hvordan man f.eks. blander til grøn eller brun.

Derefter bliver de studerende bedt om at stille sig foran deres papir med et stykke farvekridt i hver hånd. De har lukkede øjne. Jeg spiller Enya for dem. Den første sang er blid og med en puls som hjertet, og jeg gennemgår et kort afspændingsprogram for dem, som svarer til sangens forløb. Til den næste sang bliver de bedt om – stadig med lukkede øjne – at bruge farvekridtene, de har i hver hånd, til at aftegne spor, linjer, m.m. på papiret. Så åbner de øjnene, ser hvad de har lavet på papiret, og bliver bedt om at male et billede med udgangspunkt i de streger, former og evt. figurer, de ser på billedet. De maler ca. en time.

Derefter går de rundt til hinandens billeder og sætter små, gule sedler på med et kort udsagn om deres indtryk af billedet generelt, og 2. gang et ord eller 2 til et specifikt sted på billedet – evt. et spørgsmål.

Efter dette går vi på besøg hos de enkelte studerende, hører de udsagn, de har fået, stiller spørgsmål til billedet, hører om malerens egen oplevelse af både proces og værk.

Til sidst gennemgår vi hele processen og deres oplevelse af min instruktion, de ser på øvelsen i forhold til psykiatriens målgrupper, hvordan er den egnet, og hvad kan vi graduere. Hvilke teorier kan vi bruge i analysen.

De studerende bliver bedt om at medbringe de gule sedler og et stykke yndlingsmusik til næste gang.

2. gang: ler og digt-øvelse.

Vi starter med at blødgøre leret ved at kaste den indpakkede klump i gulvet. Det giver varme og latter. Derefter går de studerende i gang med lerøvelsen. De bliver instrueret i at bruge én eller 2 af de gule sedlers ord/udsagn som emne for deres lerfigur. På skift spiller de deres medbragte musikstykke, og vi sidder rundt om et stort bord og småsnakker. Denne øvelse lægger mere op til socialt samvær end maleøvelsen, hvor de er intenst optaget af deres eget og lytter til Enyas ofte ordløse, flydende sange. Efter en pause bliver de bedt om at sætte sig lidt for sig selv og skrive et digt om/til deres lerfigur. De får forskellige valg: haiku med 5 – 7 – 5 stavelser, krydsord over det valgte ord, et rimedigt eller fri digtning. Derefter viser de på skift deres figur frem og læser deres digt. Analyse af aktiviteten og evaluering af de to gange skabende udtryksformer. Den anden gruppe får selvfølgelig de samme øvelser.

Teorier i forbindelse med skabende udtryksformer.

De studerende har 3 lektioner teori, inden de får øvelserne i skabende udtryksformer. Her gennemgår jeg bl. andet et terapeutisk forløb ud fra en lille case og et billede, som patienten i casen har malet – ud fra forskellige teoretiske indfaldsvinkler. Psykologiske teorier: Psykodynamisk teori med de jeg-støttende principper, psykoanalytisk tolkning af billedet, fænomenologisk tilgang, gestaltterapeutisk, jungiansk .....hvordan ville man se på billedet og stille spørgsmål/handle ud fra de forskellige teorier. Hvilken filosofisk og videnskabsteoretisk baggrund har teorierne.

Udover de psykologiske teorier gennemgår jeg Csikszentmihalyis flow-teori, og bruger den i øvelserne som spørgsmål til de studerende: glemte du tid og sted, var du helt opslugt af maleprocessen, følte du, at du havde kontrol over situationen.....osv.

Winnicott's teori om leg og mellemområde er vigtig, og Poincaré's kreativitetsteori- og model gennemgås.

Hvis de studerende er motiverede, tager vi ud på museet på psykiatrisk hospital i Risskov, hvor patienters kunst gennem årtier er samlet af overlæge Johannes Nielsen og udstillet.

På 6. semester, hvor vi har en hel uge til rådighed, har vi – ud over tegning/maling, ler og digt/fortælling også krop, dans, drama og stemme på programmet. Det slutter jeg altid med, da krop- og stemmeøvelser går tættere på og føles lidt "farlige".

Min erfaring er, at de studerende fra at være lidt nervøse, og have modstand på, når de træder ind ad døren til skabende udtryksformer, bliver glædeligt overraskede over, hvor godt de klarer øvelserne, og hvor sjovt og engagerende, det er. Det går op for dem, hvor vigtigt det er, at der er faste rammer og struktur på opgaven. Inden for en fast ramme kan man "sprælle", og de, som altid havde følt sig dårlige til det kreative, erfarer, at de godt kan. Og det er en vigtig erkendelse at bringe med sig ud i det kliniske arbejde.

Jytte Kokholm